**International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy**
2022; 1(2): 35-47
https://isg-journal.com/international-science-journal-of-jurisprudence-philosophy/
doi: 10.46299/j.isjjp.20220102.3
ISSN: 2720-6769

# КОНЦЕПЦІЯ ПРИНЦИПУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

**Ілона Камінська[1]**
[1]доцент, докторант відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Україна, м. Київ
ORCID 0000-0001-9458-9730
**Електронна адреса:** ilonaelka2013@gmail.com

**Для цитування цієї статті:**
Ілона Камінська. Концепція принципу незалежності суддів у праві європейського союзу. International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy. Vol. 1, No. 2, 2022, pp. 35-47. doi:10.46299/j.isjjp.20220102.3.
**Надійшла до редакції:** 14 липня 2022 р.; **Схвалено:** 20 липня 2022 р.; **Опубліковано:** 01 серпня 2022 р.

**Анотація:** У статті досліджено правову концепцію незалежності суддів передбачену положеннями Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу. Утвердження принципу незалежності суддів в праві Європейського Союзу обумовлено визнанням в статті 2 Договору про Європейський Союз верховенства права фундаментальною цінністю, яка забезпечується утвердженням правосуддя. Зміст цього принципу запозичений із правових документів Ради Європи та конституційних традицій держав – членів Європейського Союзу, оскільки суд в наднаціональній організації не відрізняється за своєю природою від національних судів, а лише має деякі особливості організації та функціонування. Принцип незалежності суддів, згідно положень Договорів, поширюється на суддів національних судів, як вимога щодо ефективного розгляду справ на підставі права Європейського Союзу, та на членів Суду Європейського Союзу, як вимога до кандидатів на посаду. Принцип «незалежність поза сумнівом» однаково поширюється на суддів і генеральних адвокатів, що вказує на єдність їх правового статусу. Гарантією незалежності суддів національних судів є передбачена у статті 7 Договору про Європейський Союз відповідальність за загрозу або порушення державою – членом цінностей, передбачених у статті 2 Договору. А гарантією забезпечення незалежності членів Суду Європейського Союзу – передбачена процедура призначення на посаду, яка передбачає функціонування спеціальної комісії, створеної відповідно до статті 255 Договору про функціонування Європейського Союзу. У статі також досліджено практичні засади організації та функціонування проведення добору та призначення на посаду члена Суду Європейського Союзу. Визначено недоліки у діяльності спеціальної комісії.

Описано взаємозв'язок права Європейського Союзу з конституційними положеннями держав – членів та міжнародними документами Ради Європи з питань утвердження принципу незалежності суддів та стандартів судоустрою. Доведено що незалежність суддів є засадою загальноєвропейського принципу незалежності суду, забезпечення якого здійснюється інституційними, процесуальними та етичними правилами. Встановлено, що правове регулювання основної гарантії незалежності членів Суду Європейського Союзу є неточними і потребують деталізації на рівні законодавства Європейського Союзу, що забезпечить стандартизацію система гарантій незалежності суддів Суду Європейського Союзу

**Ключові слова:** верховенство права, принципи, гарантії, незалежність суду, міжнародні стандарти

---

## 1. Вступ

Розвиток демократії та утвердження верховенства права в Європі забезпечуються справедливим і неупередженим здійсненням правосуддя національними та міжнародними судовими інституціями. Справедливість у демократичному суспільстві є фундаментальною цінністю права та визначає його зміст таким чином, щоб індивідуальні права були захищені та гарантовані, але при цьому їх реалізація не перешкоджала праву іншої особи та суспільному інтересу. Вимога справедливого правосуддя відображена у міжнародних правових актах як стандарт судової влади, який забезпечується утвердженням відповідних інституційних правил, спрямованих на забезпечення незалежності суддів.

Принцип незалежності суддів походить від правової природи суду, а тому поширюється на всіх без винятку суддів як національних, так і міжнародних судів, незважаючи на відмінності їх правового статусу. Те саме стосується питань судоустрою в демократичних державах, які хоча і мають національні особливості, проте пов'язані спільними міжнародними стандартами.

Здійснення правосуддя в європейських державах свідчить про те, що принцип незалежності суддів майже неможливо забезпечити без гарантій його дотримання. Такими гарантіями є відповідні конституційні, інституційні та процесуальні правові інструменти забезпечення незалежності суддів.

У вітчизняній доктрині достатньо уваги приділено дослідженню принципу незалежності суддів, утвердженого в національному законодавстві, міжнародним стандартам судоустрою, проте недослідженою залишається доктрина принципу незалежності суддів Суду Європейського Союзу (далі – Суд ЄС) та правових гарантій його забезпечення. У цьому дослідженні пропонується аналіз ґенези правового визначення принципу незалежності суддів Суду ЄС, гарантій його забезпечення та правової концепції незалежності суддів Суду ЄС.

## 2. Мета

Проаналізувати концепцію принципу незалежності суддів визначену у праві ЄС, дослідити інституційні гарантії його забезпечення та особливості його застосування інституціями ЄС та урядами держав-членів.

## 3. Основний виклад

### 3.1. Огляд літератури

Результат аналізу наукових джерел свідчить про те, що у вітчизняній доктрині принцип незалежності суддів Суду ЄС майже не досліджувався, проте окремі організаційні та процесуальні аспекти діяльності Суду ЄС були предметом дослідження і опосередковано розкривали особливості його застосування у праві ЄС.

При цьому не варто недооцінювати доробок вітчизняних науковців, які хоча і поверхово, але описували це питання, серед яких: М. В. Буроменський, М. С. Булкат, В. Г. Буткевич, М. М. Гнатовський, О. Л. Копиленко, М. М. Микієвич, О. О. Мережко, В. І. Муравйов, Н. Б. Мушак, Н. М. Оніщенко, Р. А. Петров, С. С. Птуха, С. М. Ратушний, О. В. Скрипнюк, К. В. Смирнова, В. М. Стешенко, Л. Д. Тимченко, Ю. С. Шемшученко, І. В. Яковюк та інші. Більш детально питання організації судової системи ЄС, зокрема структура, кількісний склад суду, порядок призначення суддів на посади, порядок формування колегій та інші організаційні засади, описані в комплексному дослідженні Т. В. Комарової, яке є одним із небагатьох вітчизняних праць, присвячених Суду ЄС [1].

У європейській доктрині ця тематика найбільше представлена у працях правників держав – членів ЄС, у виступах, звітах та наукових публікаціях членів Суду ЄС, а також у рішеннях Суду ЄС. З принципом незалежності суддів Суду ЄС можна ознайомитись у працях: А. Арнула, М. Бобека, Ф. Джейкобса, С. Кенні, К. Ленартса, А. Росаса, Р. Маккензі, П. Сендса та інших. Найбільше уваги у цих працях приділено процедурі призначення на посаду судді Суду ЄС, що пов’язано з особливостями визначення цього принципу у праві ЄС.

### 3.2. Міжнародні джерела права у яких визначено принцип незалежності суддів

Принцип незалежності суддів є загальновизнаною європейською засадою організації та функціонування судової влади в демократичній державі, концепція якого визначена на рівні офіційних текстів ООН і Ради Європи. Право людини на розгляд його справи незалежним і безстороннім судом первинно було закріплено на міжнародному рівнів у статті 10 Загальної

декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права та статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Його зміст розкритий та конкретизований у положеннях Основних принципів Організації Об'єднаних Націй щодо незалежності правосуддя, Рекомендацій (94)12 Комітету міністрів з питань незалежності, ефективності та ролі суддів, в Європейській хартії про статут суддів та Бангалорських принципах поведінки суддів.

Зі змісту зазначених міжнародних документів відомо, що принцип незалежності суду є визначальною засадою організації та функціонування судової влади суть якого розкривається в інших принципах, а саме: незалежності судової влади, незалежності суддів, незалежності суду (у розумінні складу суду). Трьохвимірна концепція розуміння принципу незалежності суду полягає в тому, що незалежність як базова ознака діяльності суду інтегрована доктриною у порядок організації судової влади, етичний вимір поведінки суддів, процесуальні правила розгляду справ. А тому принцип незалежності суддів слід оцінювати як одну із засад незалежності суду.

Досвід розвинених демократичних держав і держав з перехідною демократією доводить, що фіксування цього принципу в текстах міжнародних документів ще не забезпечує його дотримання. Саме тому європейські правові організації, до складу яких входять судді європейських держав, напрацювали спільні стандарти дотримання та забезпечення принципу незалежності суддів. Комплекс гарантій незалежності судової влади та суддів визначений у висновках Консультативної ради європейських суддів (CCJE), а саме: Висновку № 1 щодо стандартів незалежності судової влади та незмінності суддів, Висновках № 6 про справедливий суд у межах розумних строків, № 10 про раду для судової влади на службі суспільства, № 11 до уваги Комітету міністрів Ради Європи про якість судових рішень. Важливе значення у питаннях забезпечення та дотримання принципу незалежності суддів у європейських державах мають також висновки Венеціанської комісії.

Зазначений масив міжнародних актів і правових текстів, напрацьованих інституціями ООН і Ради Європи та визнаних європейськими державами, становить загальноєвропейську систему джерел права та гарантій забезпечення принципу незалежності судової влади, суду та суддів. Закладена у них концепція визначена у конституційних актах демократичних держав і розкрита у національному судоустрійному законодавстві.

На наш погляд, Європейський Союз, будучи заснованим на спільних для всіх держав – членів цінностях, підтримуючи правопорядок, де панує верховенство права і правосуддя, не може у «acquis communautaire» ігнорувати зазначені вище джерела права та стандарти незалежності суду і суддів, адже положення цих документів є відображенням кращих конституційних практик демократичних держав. До того ж напрацьовані стандарти, як частина національного законодавства європейських держав, вже випробувані на практиці та взяті за основу запровадження між державами – членами єдиного

простору правосуддя. Саме тому наукова оцінка права ЄС повинна здійснюватись у кореляції з положеннями згаданих міжнародних правових актів та офіційних текстів європейських дорадчих органів Ради Європи. Такі висновки підтверджуються концепцією права ЄС, визначеною в частині 3 статті 6 Договору про Європейський Союз, в якій зазначено, що права, які гарантуються Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод і які випливають з конституційних традицій, спільних для держав-членів, є загальними принципами права Союзу.

### 3.3. Принцип незалежності суддів у праві ЄС

Основу правового визначення принципу незалежності суддів у правовій системі ЄС становлять: Договір про Європейський Союз (далі – ДЄС), Договір про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС), Статут Суду ЄС, затверджений Протоколом (№ 3), Регламент спеціалізованого суду, Хартія основоположних прав (CFR). Доктрина концепції незалежності суду у практиці Суду ЄС [3,2]. Засади незалежності суддів містяться у документах Комісії щодо верховенства права та звітах про стан дотримання верховенства права в державах – членах ЄС [3;4].

Положення Договорів передбачають дві концепції незалежності суддів: незалежність суддів національних судів держав – членів та незалежність суддів Суду ЄС. Так, в абзаці другому частини першої статті 19 ДЄС передбачено обов’язок держав – членів надавати засоби судового захисту, достатні для того, щоб забезпечити ефективний правовий захист у сферах, охоплених законодавством Союзу. Ефективний правовий захист є комплексним поняттям, яке в тому числі передбачає вимогу до національного суду бути незалежним та неупередженим у здійсненні своїх повноважень. Сумніви у незалежності та неупередженості національного судового органу можуть стати підставою для порушення процедури, передбаченої статтею 7 ДФЄС [5]. Такі прецеденти у практиці Європейської Комісії відомі, зокрема щодо Конституційного суду Республіки Польща [6]. Друга концепція принципу незалежності суддів визначена у Договорах як вимога до кандидатів на посаду судді Суду ЄС і сформульована у тексті ДФЄС як «незалежність поза сумнівом».

Пропонуємо більш детально зупинитись саме на принципі незалежності суддів Суду ЄС. Про незалежність суддів у тексті Договорів йдеться у статтях, які встановлюють процедуру призначення суддів та генеральних адвокатів Суду ЄС. Так, відповідно до статей 253, 254 ДФЄС судді та генеральні адвокати добираються з осіб, чия незалежність є поза сумнівом і мають кваліфікацію, необхідну для призначення на найвищі судові посади в їхніх країнах, або які є юристами визнаної компетентності; вони призначаються за спільною згодою урядів держав – членів строком на шість років після проведення консультацій із колегією, передбаченою у статті 255 ДФЄС. Відповідно до статті 257 ДФЄС члени спеціалізованих судів добираються з

осіб, чия незалежність є поза сумнівом і які володіють кваліфікацією, необхідною для призначення на судові посади за одноголосним рішенням Ради. Судді та генеральні адвокати призначаються строком на шість років і можуть бути призначені повторно.

Положення цитованих статей стосуються одразу і суддів, і генеральних адвокатів, встановлюючи для них однакові критерії і вимоги зайняття посади. Це по суті урівнює їх правові статуси попри те, що вони виконують різні функції. Саме тому, говорячи про кількісний склад Суду ЄС, доцільніше застосовувати поняття «члени Суду ЄС», розуміючи, що до їх складу входять судді та генеральні адвокати Суду справедливості, судді Загального Суду, судді спеціалізованих судів (якщо такі функціонують). Принцип незалежності поза сумнівом поширюється на всіх членів Суду ЄС однаково.

Відповідно до статті 19 ДЄС до складу Суду ЄС входять по одному судді від кожної держави – члена, призначеному до Суду справедливості, та по двоє суддів від кожної держави – члена (з правом призначити більшу кількість осіб), що призначені до Загального Суду. Зараз у Суді ЄС працює 88 членів, з яких 38 – члени Суду справедливості (28 суддів, 10 генеральних адвокатів) та 50 – судді Загального Суду. Спеціалізовані суди у складі Суду ЄС наразі не функціонують. Договором не визначено допустиму кількість суддів спеціалізованих судів, ці питання встановлюються регламентом про його створення. Наприклад, Трибунал державної служби складався із семи суддів. Адміністрування в установі під керівництвом президента Суду ЄС здійснює секретар Суду справедливості, за сумісництвом генеральний секретар установи. Інших згадок про незалежність суддів у положеннях Договорів немає. Отже, концепція незалежності суддів Суду ЄС у праві ЄС побудована на основі вимог до кандидатів на посаду судді, генерального адвоката та забезпечується через процедуру добору і призначення їх на посаду.

Відповідно до статей 255, 257 ДФЄС кандидат на посаду члена Суду ЄС повинен відповідати таким критеріям: незалежність поза сумнівом, кваліфікація, яка дозволяє займати вищі судові посади в національних судах або визнана компетентність серед правників. Незалежність поза сумнівом, окрім політичної незалежності, на наш погляд, передбачає і доброчесну поведінку кандидата у своєму професійному середовищі, яка не може бути піддана об’єктивним сумнівам. Критерії цієї доброчесності та оцінка професійного досвіду не визначені у законодавстві ЄС, що залишає за урядами держав – членів та спеціальною комісією широкі дискреційні повноваження щодо їх визначення.

Те саме стосується критеріїв кваліфікаційних вимог, які визначені не чітко, з відсилкою до національного законодавства держав – членів. Така законодавча неточність може призвести до призначення суддів з різним рівнем кваліфікації або з низьким рівнем обізнаності у питаннях права ЄС та судової практики. З огляду на специфіку судової юрисдикції Суду ЄС та складність справ, які надходять на його розгляд, на наш погляд, кваліфікаційні вимоги ставляться на

пріоритетне місце, оскільки високий професіоналізм суддів є гарантією незалежності суддів та ефективного здійснення ними своїх повноважень. А доброчесність як вимога є не досягненням кандидата на посаду, а умовою допуску до участі у конкурсі.

На практиці кваліфікація кандидатів на посаду члена Суду ЄС оцінюється урядами держав – членів та спеціальною комісією, яка діє на підставі статті 255 ДФЄС. Отже, добір кандидатів на посаду судді Суду ЄС відбувається на двох рівнях: внутрішньо національному і наддержавному.

Пропонуємо розглянути ці етапи по черзі. Перший етап – висунення кандидатур на посаду судді Суду ЄС урядами держав – членів. У ДЄС та ДФЄС не визначені положення, які регламентують процедуру добору кандидатів на посаду судді Суду ЄС. Окремі застереження є у пункті 11 Регламенту Європейського Парламенту і Ради, де зазначено, що уряди держав – членів повинні вносити дві кандидатури на посаду судді різної статі, щоб при прийнятті рішення про призначення можна було забезпечити гендерний баланс у Загальному Суді [7]. Тобто держави мають представити на вибір спеціально створеній комісії як мінімум два кандидати різної статі. Інших застережень чи рекомендацій у законодавстві ЄС чи у Статуті Суду ЄС немає, зокрема так, як це передбачено у документах Ради Європи щодо проведення національного відбору суддів Європейського суду з прав людини [8;9].

Відсутність правового регулювання процедур добору кандидатів на посаду судді Суду ЄС на рівні законодавства ЄС, звільняє уряди держав – членів від обов’язку їх деталізації в національному законодавстві, а отже, надає широку дискрецію їх урядам у здійсненні цих повноважень. Це призводить до застосування на національному рівні різних підходів до цієї процедури. Так, 18 держав – членів проводять публічні конкурси, а дев’ять обирають кандидатів спеціально створеною комісією, до складу якої входять не залежні від уряду особи [10]. Тобто уряди держав – членів на власний розсуд обирають спосіб відбору кандидатів, визначають вимоги до кандидатів та засади формування конкурсних комісій.

Проаналізувавши декілька нещодавніх оголошень опублікованих державами – членами щодо добору кандидатів на посаду члена Суду ЄС заслуговує на увагу таке. У 2021 році уряд Ірландії оголосив добір на посаду судді та генерального адвоката Суду ЄС, про що опублікував оголошення. В оголошенні зазначалось, що добір буде здійснено створеною урядом експертною групою, яка має внести пропозиції стосовно кандидатів, які за кваліфікацією та іншими якостями підходять для посади члена Суду ЄС. До складу експертної групи включено колишнього суддю Верховного Суду з досвідом роботи генеральним адвокатом Суду ЄС, генерального прокурора та професора європейського права, декана університету. Також в оголошенні вказано перелік вимог, яким має відповідати кандидат, зокрема: високий рівень знань законодавства ЄС, вільне володіння французькою мовою. Кандидати повинні бути особами, чия незалежність, неупередженість, порядність і

чесність не викликають сумнівів, і повинні продемонструвати здатність виконувати обов'язки судді Загального Суду, включаючи: юридичні знання, професійний досвід, мовні навички, здатність працювати як частина команди в міжнародному середовищі, де представлено кілька правових систем. В оголошенні також міститься типова форма заявки від кандидатів, інформація про можливу співбесіду, процедуру призначення на рівні інституцій ЄС із посиланням на відповідні статті ДФЄС, посилання на регламент Ради про порядок оплати праці членів Суду ЄС та звіти спеціальної комісії з добору суддів Суду ЄС [11]. Як бачимо у тексті оголошення встановлено чіткі вимоги до кандидата, зазначено інформацію про членів експертної комісії до складу якої увійшли представники різних юридичних професій, а також надано посилання на нормативні акти ЄС та звіти спеціальної комісії що вказує на синхронність та взаємопов'язаність процедур добору.

На наднаціональному рівні процедура призначення кандидатів на посаду судді Суду ЄС здійснюється за спільною згодою держав – членів після консультації з комісією, створеною на підставі статті 255 ДФЄС. Комісія виконує функцію надання висновку про придатність кандидатів до виконання обов'язків судді або генерального адвоката Суду ЄС. Комісія з відбору суддів складається із семи осіб, що добираються з-поміж колишніх членів Суду справедливості та Загального Суду, членів національних вищих судів та юристів визнаної компетентності, одна особа з яких пропонується Європейським Парламентом. Члени комісії призначаються строком на чотири роки та можуть бути обрані повторно. Голова комісії призначається Радою із числа членів комісії. Адміністративне забезпечення комісії здійснює генеральний секретар. Комісія надає обґрунтований висновок про придатність кандидата для виконання обов'язків судді Суду справедливості, Загального Суду та генерального адвоката. Порядок формування комісій з питань добору суддів є однією із інституційних гарантій незалежності судової влади. Саме тому, у вказаній публікації ми звертаємо на це увагу.

Здійснення комісією своїх функцій передбачає отримання і опрацювання переліку документів від кандидатів та інформації від уряду про процедуру обрання кандидатів, отримання за необхідності додаткової інформації, проведення співбесіди, надання висновку щодо кандидатів, направлення цих висновків Раді або урядам держав – членів. У разі повторного призначення комісія діє за спрощеною процедурою.

Перелік документів, необхідних для внесення на розгляд комісії, включає: особисті відомості за спеціальною формою, відомості про професійний досвід (слід надати декілька практичних, складних з точки зору права кейсів, у яких кандидат брав участь як адвокат, чи декілька ухвалених судових рішень), підтвердження рівня знання мови, освітні та академічні відомості, мотиваційний лист, інформацію про наукову активність (опубліковані французькою або англійською мовою 1 – 3 наукові статті, участь у конференціях).

Співбесіду члени комісії проводять французькою або англійською мовою без трансляції. Протягом п'ятдесяти хвилин члени комісії ставлять кандидату запитання з метою оцінки його здібностей, навичок стосовно посади, на яку претендує, а також перевіряють його аналітичні здібності та здатність до міркування щодо умов та механізмів застосування права ЄС. Під час співбесіди члени комісії ставлять питання такого характеру: 1) зазначити аспекти складних юридичних справ, що представлені кандидатом; 2) розкрити питання, порушене в одній із публікацій, які ним подані; 3) викласти погляди на загальні тенденції розвитку практики Суду ЄС; 4) питання щодо професійного досвіду та сфери правового інтересу; 5) викласти думку щодо проблемних питань законодавства ЄС та місії європейських судів у цих питаннях; 6) прокоментувати роль Суду ЄС та інші [10].

Більш детально з організацією роботи спеціальної комісії можна ознайомитися у звітах про її діяльність. На наш погляд, формування та оприлюднення звітів спеціальної комісії, в яких відображено не лише результати роботи, а й опис проведених процедур і застосованих методологій оцінки кандидатів, забезпечує правову визначеність і послідовність роботи членів комісії. Це важливо як для суб'єкта призначення, так і для урядів держав – членів, кандидатів, членів комісії.

Необхідно зазначити, що Україна теж має досвід роботи різних складів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та тимчасових комісій з добору суддів ЄСПЛ, Конституційного суду України, членів Вищої ради правосуддя. Проте досвід їх роботи вказує на певні інституційні недоліки, зокрема такі як тривале (понад 4 роки) не здійснення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, яка є постійно діючим органом, покладених на неї функцій. Також слід звернути увагу, що не дивлячись на проведений конкурс до Верховного Суду, місцеві суди, оцінювання суддів у ВККСУ та ВРП так і не оприлюднили методичні матеріали щодо оцінювання кандидатів, детальний опис вимог та критеріїв яким повинен відповідати суддя. Кожний новий склад конкурсних чи кадрових комісій напрацьовує свою методику, що робить її непослідовною.

Рішення комісії з добору кандидата на посаду члена Суду ЄС оформляється у вигляді мотивованих висновків, які надсилаються уряду держави – члена, що вніс пропозицію, Раді, а також може бути розісланий перед призначенням іншим урядам держав – членів [12]. Важливо відзначити, що комісія не дає рекомендацій про призначення того чи іншого кандидата, а лише надає висновок про відповідність кандидата посаді, на яку він претендує. Висновки комісії стосовно кандидатів не опубліковуються.

Закритість співбесід з кандидатами та непублічність висновків комісії є однією з причин критики її роботи європейськими правниками. Відмова у наданні доступу до висновків комісії також була предметом оскарження до Європейського Омбудсмена [13]. Вирішення цього питання знаходиться в площині забезпечення балансу між правом на публічну інформацію, яке походить від демократичних основ правопорядку ЄС, та обов'язком

забезпечити конфіденційність інформації щодо особистих відомостей кандидатів [14].

Остаточне рішення про призначення кандидата на посаду судді приймають уряди 27 держав – членів за принципом одностайності. Такий підхід до прийняття рішень також піддається критиці, адже прийняття рішень одноголосно може призвести до перехресних вето. Мається на увазі, що в разі не погодження урядом однієї держави – члена призначення кандидата від іншої держави наступного разу ця держава може отримати дзеркальне вето. Або ж цей процес слід розглядати як церемоніальне погодження.

Після призначення та перед вступом на посаду кожен суддя на відкритому судовому засіданні складає присягу про те, що він буде виконувати свої обов'язки неупереджено й сумлінно та буде зберігати таємницю розгляду справ. Стаючи до виконання своїх обов'язків, судді урочисто присягають поважати під час і після закінчення строку повноважень зобов'язання, що випливають із перебування на посаді, зокрема обов'язок поводитися чесно та розважливо щодо надання згоди на певні призначення або пільги після закінчення строку їхніх повноважень. На наш погляд присяга має важливе значення і робить фокус на персональній відповідальності того хто присягнув. Знов ж таки багато хто ставиться дуже формально до цієї процедури, як до протокольного заходу. Але насправді складення присяги особисто перед колективом суду є публічним взяттям зобов'язання її дотримуватись.

Процедура призначення суддів не позбавлена критики європейських науковців і щодо національного добору кандидатів, і щодо роботи комісії. Так, на думку Франческа Батальї, на рівні держав доцільно проводити публічний конкурс та вносити список кандидатур, які відповідають встановленим вимогам, щоб забезпечити широку участь правників, яких перевірятимуть і відбиратимуть на рівні ЄС. Також науковець звертає увагу на неналежний рівень публічності та прозорості процедур добору на двох етапах [15]. Крім цього, науковці стверджують про позитивний вплив роботи спеціальної комісії на національні підходи до відбору кандидатів, проте вказують і на недоліки та неоднорідність національних процедур та надмірну закритість роботи комісії, що не дає можливості оцінити її спроможність надавати негативні висновки [16].

## 4. Висновки

Принцип незалежності суддів є міжнародним стандартом здійснення правосуддя та організації судової влади в демократичній державі, який зумовлений обов'язком правових держав утверджувати у своєму правопорядку верховенство права та справедливе правосуддя. Зазвичай це принцип, закріплений в конституційних актах як етична вимога до суддів. Гарантії незалежності суддів визначені в законодавчих актах, які регулюють порядок

призначення на посаду, оплату праці, звільнення з посади, етичну поведінку суддів, процесуальні правила розгляду справ.

Право ЄС хоча і має унікальну правову природу, проте за основу його правопорядку були взяті базові конституційні принципи і традиції держав – членів ЄС. Одним із принципів, що інтегровані з національних конституцій, є принцип незалежності суддів, визначений у положеннях Договорів, як вимога до національного суду та кандидатів на посаду членів Суду ЄС. Утвердження цього принципу у положеннях Договорів ще раз підтверджує конституційну природу їх положень спрямованих на утвердження єдиних цінностей та принципів характерних для демократичного правопорядку.

Згідно зі статтею 19 ДЄС незалежність суддів є вимогою до національних судів, які зобов'язані ефективно здійснювати правосуддя на підставі права ЄС. Зміст і гарантії цього принципу не деталізовані у праві ЄС, оскільки згідно з ДЄС забезпечення незалежності суддів та справедливого розгляду справ є головним обов'язком держав – членів. Недотримання цього принципу є порушенням умов Договору і може стати підставою для ініціювання Комісією ЄС процедури притягнення держави – члена до відповідальності. Утвердження цього принципу в державах – членах стало передумовою створення ними єдиного простору правосуддя. А тому незалежність суддів як гарантія ефективного здійснення правосуддя є однією з концептуальних вимог для держав, які мають намір вступити до ЄС.

Щодо членів Суду ЄС принцип незалежності визначений у статтях 253, 254 ДФЄС як вимога до кандидатів на посаду судді та генерального адвоката Суду ЄС. На наш погляд, сформульована у положеннях вказаних статей вимога «незалежність поза сумнівом» включає в себе політичну незалежність кандидатів від урядів держав – членів та їх доброчесність у професійній кар'єрі та особистому житті. Отже, принцип незалежності суддів Суду ЄС визначений у Договорах як етична вимога до кандидатів на посаду. Призначені судді гарантують дотримання цього принципу під час складення присяги.

Гарантією призначення кандидата на посаду судді Суду ЄС, чия незалежність є поза сумнівом, є функціонування спеціальної комісії, створеної на підставі статті 255 ДФЄС. До складу цієї комісії входять члени Суду ЄС та представники вищих судів держав – членів, що є формою суддівського врядування на рівні ЄС. У процесі роботи цієї комісії було напрацьовано методику оцінки кандидатів на посаду судді та визначено ряд критеріїв, яким повинні відповідати претенденти. Ці критерії, на наш погляд, є першим кроком до стандартизації вимог до кандидатів на посаду члена Суду ЄС, які наразі є рекомендованими для держав – членів. Визначення переліку вимог до кандидатів та критеріїв оцінки на рівні законодавства ЄС сприятиме однаковому їх застосуванню в усіх державах – членах під час добору представників від них на цю посаду. Те саме стосується визначення порядку добору кандидатів на рівні держав – членів, оскільки відсутність утверджених у праві ЄС єдиних стандартів щодо вимог, критеріїв, процедур добору кандидатів

на посаду члена Суду ЄС залишає за урядами держав – членів широкі дискреційні повноваження щодо формування списку осіб, рекомендованих до призначення та загрозу дискримінації або обмеженого доступу до цієї посади.

Незважаючи на позитивні досягнення у роботі спеціальної комісії, функціонування якої до прийняття Лісабонської угоди не було передбачено Договорами, в європейській доктрині є обґрунтовані зауваження щодо забезпечення принципу відкритості та публічного доступу до прийнятих нею рішень. Разом з тим публікування звітів про виконану роботу з деталізацією критеріїв оцінки кандидатів має позитивний ефект, оскільки вони беруться за основу урядами держав – членів, що підтверджується оголошеними умовами добору на цю посаду. Загалом у європейській доктрині висловлені зауваження до національних процедур добору, які тривалий час були не публічними, а отже, з обмеженим доступом. На наш погляд, утвердження стандартів вимог до посади члена Суду ЄС на рівні законодавства ЄС сприятиме їх деталізації на рівні національного законодавства та забезпечить однакові умови для кандидатів незалежно від країни місця проживання. Для кандидатів на посаду судді стандартизація вимог забезпечуватиме правову визначеність та рівність у доступі до цієї посади.

Концепція принципу незалежності суддів Суду ЄС закріплена у праві ЄС у формі передбачених вимог яким повинен відповідати кандидат на посаду члена Суду ЄС. Оцінка відповідності кандидата відбувається на трьох етапах – особисто кандидатом, урядом держав, спеціально створеною комісією. А враховуючи ту кількість держав яка вносить кандидатури на призначення та особливості конституційних традицій судоустрою, ця концепція потребує законодавчого вдосконалення на рівні ЄС.

Для уникнення різного підходу до формування складу Суду ЄС перспективним є розвиток законодавства ЄС у напрямі деталізації процедури добору кандидатів на посаду судді з подальшим уточненням цих положень в національному законодавстві. За основу правової ініціативи мають бути взяті стандарти судоустрою і незалежності судової влади утверджені у міжнародному праві та текстах документів дорадчих органів Ради Європи.

---

**Література:**

1) Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС : монографія / Тетяна В'ячеславівна Комарова ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Харків : Право, 2018. – 526 с.
2) R. Manko, European Court of Justice case law on judicial independenc, Members' Research Service, July 2021, p.2. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/696173/EPRS_BRI(2021)696173_EN.pdf.

3) COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL. A new EU Framework to strengthen the Rule of Law, COM/2014/0158, final. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52014DC0158.
4) COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS 2020 Rule of Law Report The rule of law situation in the European Union, COM/2020/580, final. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1602583951529&uri=CELEX%3A52020DC0580.
5) Консолідовані версії Договору про Європейський союз та Договору про функціонування Європейського Союзу [Електронний ресу.рс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06.
6) Rule of Law: Commission launches infringement procedure against Poland for violations of EU law by its Constitutional Tribunal, Press release, 22 December 2021, Brussels. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_7070.
7) REGULATION (EU, Euratom) 2015 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of amending Protocol No 3 on the Statute of the Court of Justice of the European Union, PE-CONS 62/15, Brussels, 18 November 2015. URL: https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-62-2015-INIT/en/pdf.
8) Guidelines of the Committee of Ministers on the selection of candidates for the post of judge at the European Court of Human Rights – Explanatory Memorandum, Ministers' Deputies, CM (2012)40 addendum final, 29 March 2012. URL: https://www.coe.int/t/dgi/brighton-conference/documents/Guidelines-explan-selection-candidates-judges_en.pdf.
9) National procedures for nominating candidates for election to the European Court of Human Rights, Recommandation 1429 (1999) Reply from the Committee of Ministers adopted at the 722nd meeting of the Ministers' Deputies (21 September 2000), Doc. 8835 revised, 10 October 2000. URL: https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=9051&lang=EN.
10) Sixth activity report of the panel provided for by Article 255 of the Treaty on the Functioning of the European Union URL: .https://www.justice.ie/en/JELR/Sixth_Activity_Report_of_the_Article_255_Panel.pdf/Files/Sixth_Activity_Report_of_the_Article_255_Panel.pdf.
11) Applications for post of a Judge of the General Court of the European Union. URL: https://www.justice.ie/en/JELR/Pages/Applications_for_post_of_a_Judge_of_the_General_Court_of_the_European_Union_June_2021.
12) COUNCIL DECISION of 25 February 2010 relating to the operating rules of the panel provided for in Article 255 of the Treaty on the Functioning of the European Union, 2010/124/EU. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32010D0124&from=FR

13) The EU Public Interest Clinic and Access Info Europe present: A complaint to the European Ombudsman regarding judicial transparency, prepared by Alberto Alemanno, Christopher Lapp, Agathe Delalande and Lamin Khadar, June 2015. URL: https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=912071094074109094069112021082022110000069085067010018086003069122074000022002111121034011107062116011014121092068064010119031015069090069028011065095096118101108077066017083097017069097117070070015081124019101098031071124066118086102092097084125112008&EXT=pdf&INDEX=TRUE.
14) Case C-28/08 P : The Bavarian Lager Co. Ltd, established in Clitheroe (United Kingdom), represented by J. Webber and M. Readings, Solicitors, C-28/08 P, ECLI:EU:C:2010:378. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A62008CJ0028.
15) Francesco Battaglia. Il sistema di selezione dei membri della Corte di giustizia dell'Unione europea fravalutazioni di merito e problemi di trasparenza. Rivista.eurojus.it, 2019, pp. 22-54. URL: http://www.eurojus.it/pdf/Battaglia255.pdf
16) T. Dumbrovsky, B. Petkova, M. Van der Sluis. Judicial appointments: The article 255 TFEU advisory panel and selection procedures in the member states. Common Market Law Review 51: 455–482, 2014. URL: https://www.researchgate.net/publicaion/290173552_Judicial_appointments_The_Article_255_TFEU_Advisory_Panel_and_selection_procedures_in_the_Member_States.